

Diana Rubene*

Rola polskojęzycznych mediów lokalnych w krzewieniu kultury polskiej w Łatgalii (na Łotwie)

Polonijne (polskojęzyczne) stacje telewizyjne, rozgłośnie radiowe oraz prasa to specyficzna grupa mediów. Adresowane są do szczególnej społeczności odbiorców oraz obejmują konkretny obszar terytorialny. Są nie tylko źródłem informacji o Polsce, polskiej diasporze danego kraju, ale także dają możliwość podtrzymania kontaktu z językiem polskim i z polską kulturą, wzmocnienia więzi rodaków z zagranicy z ojczyzną.

Media polonijne ściśle współpracują z organizacjami polonijnymi, aktywizują i integrują środowiska polonijne, kształtują postawy patriotyczne, czasem zmniejszają poczucie odizolowania w obcym kraju. Są one także znakomitym źródłem informacji dla organizacji sprawujących opiekę nad polską diasporą na świecie, informują o codziennym życiu, sukcesach, ale i potrzebach oraz problemach Polonii.

Media tego typu działają zazwyczaj przy wsparciu m.in. Senatu RP oraz różnorodnych fundacji. Program wsparcia mediów polonijnych realizuje m.in. Fundacja Pomoc Polakom na Wschodzie i Wspólnota Polska. Celem organizacji jest wsparcie polskich redakcji prasowych, radiowych i telewizyjnych oraz organizacji polskich na Wschodzie poprzez dofinansowanie, jak również kultywowanie polskich narodowych i kulturalnych tradycji oraz obyczajów, umożliwienie dostępu do rzetelnych informacji o wydarzeniach i problemach w miejscach zamieszkania Polaków na Wschodzie i w Polsce, a także doskonalenie języka polskiego¹.

Polskie media w różnych krajach mają swoją specyfikę, Jak zaznaczył Michał Dworczyk, przewodniczący rady Fundacji „Wolność i Demokracja”, na konferencji poświęconej mediom polonijnym w Warszawie w 2012 roku:

* Dr, e-mail: dianarubene@inbox.lv; Uniwersytet Daugavpilski [Daugavpils Universitāte], Łotwa, LV 5401 Daugavpils, Vienības 13.

¹ http://www.pol.org.pl/?page_id=119 [dostęp: 5.09.2014].

[...] media polonijne na Wschodzie w sposób wyraźny różnią się od mediów czy to w Stanach Zjednoczonych, czy to w Kanadzie, czy w Europie. Jest pewna wspólnota doświadczeń, mimo to, że te kraje różnią się bardzo od siebie, Białoruś od Ukrainy, Ukraina od Litwy i Łotwy, które są w Unii Europejskiej².

Łotwę, kraj z ponad 2-milionową ludnością, zamieszkuje ok. 45 tys. Polaków, czyli ok. 2,5 proc. mieszkańców całego kraju. Największe skupisko Polaków jest w Łatgalii (terenie dawnych Inflant Polskich) i liczy 304 032 mieszkańców³. Polaków w Łatgalii jest ok. 20 806 (7% ludności całego regionu). Miastem z największym skupiskiem Polaków jest Dyneburg (łot. Daugavpils) – dawna stolica Inflant Polskich, a obecnie drugie po Rydze co do wielkości miasto na Łotwie. Mieszka tam ponad 13 tys. Polaków. Wielu z nich zachowało znajomość języka polskiego w różnym stopniu (Polacy Łatgalii posługują się dialektem – gwarą północno-kresową), kultywują polskie tradycje i zachowują katolicką świadomość religijną⁴. Trzeba zaznaczyć, że niewiele osób posługuje się polszczyzną ogólnopolską. Szczególnie dotyczy to pokolenia w wieku średnim i młodszym. Można nawet stwierdzić, że w języku polskim mówi coraz mniej osób (nie licząc oczywiście dzieci i młodzieży z polskich szkół i starszego pokolenia, które wymiera). Warto też zaznaczyć, że Łatgalia i Dyneburg jest regionem wielonarodowościowym i wielokulturowym – mieszkają tu nie tylko wspomniani Polacy, Łotysze, ale też Rosjanie czy Litwini. Wiele osób pochodzi z rodzin mieszanych, w których rodzice są różnej narodowości i wtedy o tożsamości narodowej decyduje środowisko wychowania, otoczenie, szkoła, do jakiej taka osoba uczęszczała.

W wielonarodowościowym Dyneburgu działa kilkanaście organizacji – wspólnot mniejszościowych, w tym także polska organizacja – Oddział Związku Polaków Łotwy. Trzeba zaznaczyć, że polska diaspora, jak na Łotwie, tak i w Łatgalii, działa bardzo prężnie. W Dyneburgu znajduje się oddział związku Polaków „Promień”, działa Centrum Kultury Polskiej, jest szkoła polska – Gimnazjum Polskie im. Józefa Piłsudskiego, polskie przedszkole, na uniwersytecie w Daugavpils jest wykładany język polski. Szkoły polskie są także w innych miastach Łatgalii – w Rezekne (Reżycy) oraz Krasławiu. W tych miastach także istnieją oddziały ZPL. Działalność Centrum Kultury Polskiej w Dyneburgu troszczy się o zachowanie dziedzictwa kulturowego, organizując m.in. imprezy artystyczne skierowane do osób w każdym wieku – od dzieci przedszkolnych do dorosłych.

² *Polskie media na Wschodzie. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą, Fundację „Wolność i Demokracja”, Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego 7–8 maja 2013 r.*, oprac. M. Lipińska, Kancelaria Senatu, Warszawa 2013, s. 93–94.

³ <http://data.csb.gov.lv> [dostęp: 14.04.2014].

⁴ Więcej na ten temat m.in. w: J. Kruczewski, *Polacy nad Dźwiną. Daugavpils*, [w:] *Polija un Baltija kultūras dialogā [Polska i kraje Bałtyckie w dialogu kultur]*, red. K. Barkovska, A. Kazjukičs, Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”, Daugavpils 2008, s. 51–81.

Organizowane są konkursy, występy, koncerty, recytacje i festiwale poświęcone kulturze i tradycjom⁵. Centrum ściśle współpracuje z oddziałami Związku Polaków na Łotwie (w Rydze, Krasławiu, Rzeżycy i Jakobsztacie) oraz z polskimi szkołami na Łotwie, w tym również Gimnazjum Polskim.

Z działalnością polskich organizacji lokalnych jest ściśle związane funkcjonowanie polskich mediów w regionie. Warto zauważyć, że żadna inna diaspora w regionie (oprócz rosyjskiej, która stanowi większość) nie ma własnej audycji radiowej ani telewizyjnej.

Wśród kilku głównych polskojęzycznych mediów na Łotwie, dwa – audycja telewizyjna *Akcenty Polskie* oraz audycja radiowa *Polskofalówka* działają właśnie w Dyneburgu. Należy zaznaczyć, że działalność wspomnianych polskich mediów na Łotwie zaczęła się rozwijać po upadku Związku Radzieckiego, w 1989 roku odrodził się Związek Polaków Łotwy (zlikwidowany wcześniej w 1940 r. przez władze sowieckie)⁶. Powstały oddziały w różnych miastach, w tym także w Dyneburgu. Po odzyskaniu przez Łotwę niepodległości zaczęła ukazywać się polska prasa „Polak na Łotwie”, „Czas Łatgalii”, „Echo Rygi”.

O początkach powstawania pierwszej polskiej audycji telewizyjnej w Dyneburgu wspomina redaktor Albina Czibebe:

Kiedy w 1999 roku właściciel istniejącej od trzech lat regionalnej telewizji w Daugavpilsie, Grigorij Niemcow, zaproponował mi stworzyć nowy program w języku polskim, miałam nie lada problem z kompletacją zespołu redakcyjnego. I to na zasadzie nieodpłatnego, społecznego zaangażowania. Na szczęście była i jest w naszym mieście baza, w której można pozyskać młodzież do współpracy w mediach. Tą bazą jest Polska Szkoła Średnia (obecnie Gimnazjum Polskie) im. Józefa Piłsudskiego. Jednocześnie z polskim programem w TV „Millions” uzyskaliśmy też trochę czasu antenowego w miejscowej rozgłośni radiowej „Alise Plus” na falach FM⁷.

Tak powstała audycja TV *Na falach Daugawy* nadawana w miejscowej telewizji komercyjnej, która zapoznawała widza z życiem łotewskich Polaków, organizowanymi przez nich imprezami kulturalnymi, oświatowymi, polskimi tradycjami narodowymi i katolickimi. Opowiadano w niej o ważniejszych wydarzeniach w Polsce i na Łotwie, omawiano rocznice historyczne. Powstała też audycja Głos Młodych Polaków, którą prowadzili i prowadzą głównie uczniowie oraz absolwenci polskiego gimnazjum w Daugavpils.

Od początku 2008 roku – jako owoc współpracy z zakonem ojców mariańców – stworzono telewizyjny program duszpasterski *Źródło Nadziei*. Prowadził

⁵ http://www.ckp.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=11&Itemid=2&lang=pl [dostęp: 25.03.2014].

⁶ J. Kolbuszewski, *Kultura polska na Łotwie. Przeszłość i teraźniejszość. Próba zarysu całości [Silacze z Rygi Pani Julii Ostrowskiej in memoriam]*, [w:] *Polacy na Łotwie*, red. E. Walewander, Reakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1993, s. 45–72.

⁷ <http://www.polak.lv/86/na%20falach%20Daugavy.shtml> [dostęp: 25.03.2014].

go ks. proboszcz z kościoła Najświętszego Serca Jezusa w Daugavpils, Andris Szewels w językach polskim, łotewskim i rosyjskim. Jak wspomina A. Czibele:

[...] oprócz wspomnianych programów mamy w tejże telewizji „Millions” jeszcze jednogodzinne transmisje mszy św., nadawane w każdą niedzielę z katolickich kościołów w Daugavpilsie w języku polskim i na prośby widzów. Udział w telewizyjnych nabożeństwach chętnie biorą osoby starsze i chore oraz ci, którzy z różnych przyczyn nie mogą przyjść do kościoła w niedzielę i święta⁸.

W tym samym czasie podjęto też próbę uruchomienia programu o nauce języka polskiego *To Polska właśnie* w TV Million. Celem programu była pomoc w przyswajaniu języka polskiego, pogłębianiu znajomości rodzimej historii, kultury i polskich tradycji, a także wspomaganie procesu nabycia Karty Polaka. W to przedsięwzięcie zaangażowali się nauczyciele ze szkoły polskiej, którzy tworzyli programy wraz z uczniami, przeważnie zwycięzcami różnych konkursów. Obecnie program zdjęto z anteny z przyczyn finansowych.

W 2008 roku w Daugavpils zaczęła być emitowana także audycja radiowa *Polskofalówka* o charakterze informacyjno-rozrywkowym. Na początku była nadawana pięć razy w tygodniu, obecnie już tylko raz w tygodniu z powodu ograniczeń w finansowaniu ze strony Polski. Z tego samego powodu zniknęła audycja *Na falach Daugawy*. Od 2012 roku z audycji telewizyjnych zostały tylko wspomniane *Akcenty Polskie*.

Polskie audycje radiowe i telewizyjne w Daugavpils tworzone są w większości przez osoby często nieposiadające odpowiedniego wykształcenia lub organizacji bez doświadczenia w branży medialnej. Jednak dzięki programowi polskich fundacji osoby zaangażowane w pracę polskich mediów miały i mają możliwość odbycia różnego rodzaju szkoleń w Polsce w Telewizji Polskiej i w Polskim Radiu. Tak powstała na przykład *Polskofalówka*, kiedy wśród miejscowych młodych Polaków utworzono grupę absolwentów miejscowej polonistyki oraz polonistyki w Polsce. Były to osoby bez doświadczenia dziennikarskiego. Dla nich zorganizowano trzymiesięczne szkolenia w Polskim Radiu. Potem z nową wiedzą i doświadczeniami grupa ta przystąpiła do tworzenia radiowej audycji w rosyjskojęzycznym radiu komercyjnym Alise Plus. Audycja adresowana jest przede wszystkim do przedstawicieli polskiej diaspory w Dyneburgu i okolicach. Sygnał dostępny jest również na terenach przygranicznych. Dodatkowo można słuchać programu w internecie, na stronie radia Alise Plus. Był on dawniej emitowany pięć razy w tygodniu o godz. 23⁰⁰, potem przeniesiono emisję na godz. 21⁰⁰, teraz 60-minutowej audycji można słuchać raz w tygodniu w poniedziałki. Nagrywana przed emisją, następnie montowana, charakteryzuje się dużymi zmianami w strukturze. Pojawiają się w niej różne „kąciki tematyczne”, jak np.: wiadomości,

⁸ <http://www.polak.lv/86/na%20falach%20Daugavy.shtml> [dostęp: 25.03.2014].

poczta ciepłych słów (dział tematyczny o charakterze interaktywnym, umożliwiający słuchaczom przekazanie pozdrowień za pomocą skrzynki mailowej), ciekawostki, „Słowo się rzekło, czyli sezon na polszczyznę w Polskofalówce” (radiowy poradnik językowy, adresowany do osób zainteresowanych polszczyzną, uczących się języka polskiego), kącik muzyczny „Po polsku na kompakcie” (słuchacze zapoznają się z sylwetkami znanych polskich muzyków, kompozytorów i piosenkarzy, a także z wydarzeniami muzycznymi w Polsce), prognoza pogody. Warto także wspomnieć o następujących elementach tematycznych wchodzących w skład audycji:

– „Gorący temat” – dział tematyczny o charakterze polityczno-społecznym, poświęcony najważniejszemu wydarzeniu tygodnia w polskich i łotewskich mediach;

– „Polacy o Polakach” – sylwetki znanych Polaków;

– „Poznajemy Polskę” – geograficzny przewodnik po Polsce poświęcony konkretnym miejscowościom;

– „Mikrofalówka po polsku” – dział tematyczny o polskiej kuchni.

W audycji prezentowana jest wyłącznie polska muzyka. Są to przede wszystkim popularne i aktualne utwory, tzw. złote przeboje polskiej muzyki estradowej oraz nowości ukazujące się na polskim rynku muzycznym. Współpraca z polskimi stacjami muzycznymi pozwala na bieżące uaktualnianie przebojów muzycznych.

Tematyka audycji *Polskofalówka* jest więc bardzo różnorodna, po to, aby zaintrygować słuchaczy w różnym wieku. Z nieoficjalnych źródeł wiadomo, że audycji słuchają nie tylko polskojęzyczni słuchacze. Prawdopodobnie ma to związek z zainteresowaniem polską muzyką.

Oprócz audycji radiowej w Dyneburgu emitowana jest także polska audycja telewizyjna. Tematyka audycji telewizyjnej *Akcenty polskie* wiąże się często z przedstawianiem, naświetlaniem wydarzeń kulturalnych i historycznych w mieście i regionie. Jest co pokazywać, bo w Łatgalii i Dyneburgu w ciągu roku organizowane są różne imprezy kulturalne: festiwale, koncerty, wystawy. Wśród nich można wymienić m.in.: Festiwal Polskiej Młodzieżowej Piosenki Religijnej, Międzynarodowy Festiwal Polskiego Folkloru „Polski Folklor w Łatgalii”, coroczny festiwal kultury polskiej w Posiniu. Audycja daje też możliwość przeprowadzenia wywiadów z uczestnikami – gośćmi festiwali. Są to działacze organizacji polonijnych innych krajów, członkowie zespołów folklorystycznych, którzy w *Akcentach polskich* dzielą się swoimi wrażeniami, opowiadają o doświadczeniach dotyczących popularyzacji polskości w swoich krajach. Relacjonowane są również obchody rocznic wydarzeń historycznych związanych bezpośrednio z Polską (obchody Święta Niepodległości Polski, Święto Konstytucji 3 Maja), jak i z regionem, np. obchody rocznicy Kampanii Łatgalskiej⁹.

⁹ <http://www.polak.lv/91/kalejdoskop.shtml> [dostęp: 25.03.2014].

W Dyneburgu corocznie odbywa się ogólnolotewskie polskie dyktando, w domu polskim organizowane są także wieczorki literackie, spotkania Klubu Polskich Kobiet, polskiej młodzieży. Regularnie otwierane są wystawy i wernisaże. Dom Polski często odwiedzają goście z Polski – naukowcy, dziennikarze, politycy. Wielkim wydarzeniem dla Polaków Dyneburga była wizyta prezydenta Polski Bronisława Komorowskiego w 2010 oraz w 2013 roku. Podczas spotkania z diasporą oraz z miejscowymi dziennikarzami prezydent opowiedział, że jego przodkowie pochodzili z Łotwy, dokładnie z miejscowości Kurmene. Szczegółowe relacje z tych wydarzeń można było znaleźć w *Akcentach Polskich*.

W audycji telewizyjnej szeroko prezentowana jest także działalność szkoły polskiej – *Akcenty Polskie* odwiedzają Polskie Gimnazjum na rozpoczęcie i zakończenie roku szkolnego, opowiadają o tradycjach i świętach szkolnych (święto patrona, jasełka, karnawał). Oprócz polskiego gimnazjum w Dyneburgu w regionie są jeszcze dwie szkoły polskie: średnia szkoła w Rzeżycy oraz podstawowa w Krasławiu. Ważne wydarzenia w tych szkołach też nie są pomijane przez *Akcenty Polskie*.

Akcenty Polskie odbywają także podróże po dawnych Inflantach – w programie pokazywane są ciekawe miejsca, w których zachowały się ślady polskości: polskie dworki, kościoły fundowane przez szlachtę polską, opowiadana jest historia tych miejsc, ludzi z nimi związanych.

W audycji, w dziale „Ludzie, osobowości, wspólne wartości”, opowiada się także o miejscowych Polakach i o ich zasługach dla regionu. Prezentowane są również informacje o bieżących wydarzeniach z życia Polaków regionu, pojawiają się zapowiedzi najbliższych imprez kulturalnych i wydarzeń. *Akcenty Polskie* zachęcają do uczestniczenia w wydarzeniach polonijnych odbywających się w mieście i regionie.

Należy dodać, że archiwalne *Akcenty Polskie* można oglądać w internecie, jak również słuchać *online* audycji radiowej *Polskofalówka*. Dzięki temu zwiększa się grono widzów i słuchaczy nie tylko z Łatgalii, z całej Łotwy, a także z Polski. *Akcenty Polskie* i *Polskofalówka* są promowane także na Facebooku, i co ciekawe – przez inne polskie strony na tym portalu społecznościowym.

Polskie media lokalne w regionie Łatgalii borykają się też z różnymi problemami, głównie są to ograniczone środki finansowe, którymi dysponują. Determinują one kształt i zasięg danego medium, wpływają na liczbę jego pracowników, korespondentów, a także na dostęp do informacji. Na funkcjonowanie miejscowych mediów negatywnie wpłynął kryzys gospodarczy. Spowolnienie ekonomiczne dotknęło w ostatnim czasie zwłaszcza sponsorów wielu mediów polonijnych, którzy ograniczyli lub całkowicie zrezygnowali ze wspierania poszczególnych projektów.

Podsumowując, należy zaznaczyć, że dzięki działalności Związku Polaków, ale też dzięki polskojęzycznym mediom język polski nie jest zapominany, me-

dia pomagają przypomnieć historię, wartości, ale i przyczyniają się do rozwijania kultury polskiej w omawianym regionie. Polskie media lokalne są świadectwem tego, że polskość na Łotwie istnieje, że język polski wciąż brzmi na terenie dawnych Inflant Polskich.

Bibliografia

- Kolbuszewski J., *Kultura polska na Łotwie. Przeszłość i teraźniejszość. Próba zarysu całości [Siłaczce z Rygi Pani Julii Ostrowskiej in memoriam]*, [w:] *Polacy na Łotwie*, red. E. Walewander, Reakcja Wydawnictw KUL, Lublin 1993, s. 45–72.
- Kruczewski J., *Polacy nad Dźwiną. Daugavpils*, [w:] *Polija un Baltija kultūras dialogā [Polska i kraje Bałtyckie w dialogu kultur]*, red. K. Barkovska, A. Kazjukičs, Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds „Saule”, Daugavpils 2008, s. 51–81.
- Polskie media na Wschodzie. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą, Fundację „Wolność i Demokracja”, Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego 7–8 maja 2013 r.*, oprac. M. Lipińska, Kancelaria Senatu, Warszawa 2013.

www.ckp.lv [dostęp: 25.03.2014].

<http://data.csb.gov.lv> [dostęp: 14.04.2014].

<http://www.grani.lv/video/akcenty> [dostęp: 25.03.2014].

http://www.pol.org.pl/?page_id=119 [dostęp: 25.03.2014].

www.polak.lv [dostęp: 25.03.2014].

http://www.senat.gov.pl/gfx/senat/userfiles/_public/k8/agenda/seminaria/2013/130924/ksiega1_mediana_wschodzie.pdf [dostęp: 25.03.2014].

Diana Rubene

The Role of the Polish-Language Local Media in Promoting Polish Culture in Latgale (in Latvia)

(Summary)

The paper presents information about the Polish media in the Latgale region – an area with the largest concentration of Poles in Latvia. Media of this type operate with the support of, among others, the Polish Senate and various foundations. The beginnings of the Polish-language media in Latgale date back to the late 1990s. In cooperation with different Polish organizations, Polish media in the region (mainly radio and television) activate and integrate the Polish diaspora, as well as provide information about the everyday life of Poles in Latgale. What is more, such media play an important role in popularizing the Polish language and culture.

Keywords: Polish in Latvia, polish culture, Polish-language media, Latgale, Daugavpils.